

KINH TẾ NHẬT

Khi người khổng lồ... lâm bệnh!

Với cơn sốt nhà đất và chứng khoán người Nhật, vào thập kỷ 1980, bỗng trở nên giàu có. Tuy nhiên, điều đó không kéo dài...

Kỳ II :

Tức nước vỡ bờ

VÓ TÀ HÀN

Singapore

Dấu vết rạn nứt

Qua năm 1989 thì người ta bắt đầu cảm thấy có một sự gì bất ổn khi việc giá đất gia tăng khủng khiếp đã đưa đến một hố cách biệt lớn giữa người có nhà và kẻ chưa mua được nhà. Những người may mắn tậu nhà trước khi giá đất tăng vọt nay bỗng trở nên giàu sụ. Kẻ chưa nhập cuộc thì mua được một ngôi nhà dường như là một giấc mộng ngày càng xa tầm tay vì nếu vay được tiền thì thời gian trả nợ phải kéo đến... 100 năm.

Nhìn vào bảng quyết toán của các công ty, nếu loại bỏ đi số gia tăng do bất động sản thì từ năm 1980 đến 1989, lợi nhuận từ hoạt động chính của công ty thực sự chỉ tăng khoảng 2% một năm mà thôi. Hầu như tất cả tiền công ty vay thêm đều được đổ vào mua cơ sở văn phòng mới hoặc mua cổ phiếu các công ty khác. Và các công ty khác này lại cũng vay tiền để mua cổ phiếu của các công ty khác nữa, nói chung là mọi người chỉ... mua cổ phiếu của nhau và điều này không đóng góp gì vào sự phát triển kinh tế cả. Giá chứng khoán cũng như giá nhà đất, cứ thế mà lên cao đến chóng mặt.

Bộ Tài chính can thiệp

Cuối tháng 12-1989, chỉ số Nikkei lên đến gần 39.000, một mức cao chưa hề thấy. Tuy nhiên, bước sang ngày đầu năm 1990 thì giá chứng khoán bắt đầu giảm và cứ thế mà đổ dốc sau khi Bộ Tài chính quyết định can thiệp bằng cách ra chỉ thị buộc các ngân hàng hạn chế cho vay để mua bất động sản.

Không khác một đoàn xe hơi đang chạy hết tốc độ mà chiếc xe của Bộ Tài chính dẫn đầu lại thắng gấp, thế là cả đoàn đều đâm vào nhau độn cục. Biện pháp chống đầu cơ này đã đột ngột làm nổ cái bong bóng, chấm dứt ngay lập tức cơn sốt nhà đất. Những dự án xây cất khổng lồ đều bị bỏ ngang. Thế chấp ngân hàng thoáng chốc trở nên vô giá trị. Giá cổ phiếu cũng theo đó mà sụp đổ nhanh chóng.

Nền kinh tế Nhật bắt đầu khựng lại từ năm 1992, khiến các ngân hàng, công ty bảo hiểm và công ty môi giới cổ phiếu bị ảnh hưởng trầm trọng. Dưới áp lực của Mỹ, đồng yen vẫn được tiếp tục nâng cao và chỉ trong vài tháng đầu năm 1993 lại tăng 15% so với đô-la Mỹ khiến hàng Nhật tiếp tục trở nên đắt hơn nữa. Tuy vậy, mối quan hệ Mỹ - Nhật vẫn còn gay gắt vì cán cân thương mại giữa hai nước vẫn không hề thay đổi mấy.

Mọi người tìm cách che giấu lỗi lầm

Vấn đề đã xấu lại càng trở nên tệ hơn khi giới chức có thẩm quyền đã cùng tìm cách che giấu sự thật. Trong suốt năm năm trời, Bộ Tài chính và các ngân hàng dường như đã có "một thỏa thuận ngầm" tránh không công bố mức nợ xấu vì ngại dân chúng hoảng sợ mà rút tiền ra khỏi ngân hàng. Số nợ xấu của các công ty, do đó được kín đáo chuyển vào những tài khoản nợ "đặc biệt" qua những phương cách kế toán tài tình.

Nhiều tập đoàn lớn lại còn trả tiền cho những băng đảng gọi là sokaiya. Tại các cuộc họp hội đồng cổ đông hàng năm, hễ có ai đặt những câu hỏi khó trả lời thì nhóm sokaiya sẽ la ó om sòm đòi hỏi cuộc họp tiếp tục mà không cần giải thích vì... làm mất thì giờ. Mặc cho những dấu hiệu bất thường quá hiển nhiên trong sổ sách, các đoàn thanh tra cũng không hề đưa ra ánh sáng và các kiểm toán viên cũng đều ngậm miệng.

Mối liên hệ mật thiết giữa các viên chức công ty và chính phủ bắt đầu từ những năm thịnh vượng trước đây, giờ lại tiếp tục và mọi người cùng cố gắng che giấu lỗi lầm cho nhau. Các thành viên trong hội đồng quản trị hầu như được coi như là các lãnh chúa thời nay, và một khi lãnh chúa có lỗi thì

công ty phải ráng bảo vệ bằng mọi cách. Cứ thế mà mọi người đều cố tìm cách che giấu sự thật cho tới cùng!

Tức nước vỡ bờ !

Với tình hình kinh tế của các nước châu Á bước vào giai đoạn khó khăn thì việc che giấu sự thật không còn dễ dàng và sau cùng thì những thủ đoạn lừa đảo đều bị phơi bày. Năm 1997, nhiều đoàn thanh tra chính phủ được đưa đến các công ty chứng khoán lớn nhất và sau đó các công ty này bị truy tố là đã hối lộ, nâng giá cổ phiếu giả tạo và che giấu nợ. Sanyo Securities, công ty môi giới cổ phiếu lớn nhất, tưởng rằng họ sẽ được chính phủ trợ giúp để trả những món nợ khổng lồ, lại là công ty đầu tiên gặp thất vọng! Ngày 3-11-1997 Sanyo Securities tuyên bố phá sản. Cũng trong tháng 11, Yamaichi Securities, một công ty chứng khoán có uy tín được thành lập hơn 100 năm, cũng tuyên bố đóng cửa sau khi chính phủ khám phá là họ đã che giấu một số nợ khổng lồ. Hình ảnh ông Tổng giám đốc của Yamaichi Securities khóc sướt mướt, đập đầu xin lỗi trước ống kính truyền hình được truyền khắp thế giới.

Ngân hàng Nhật sụp đổ

Sau các công ty chứng khoán thì đến lượt ngân hàng. Bốn ngân hàng đầu

tiền, trong đó có Ngân hàng Kỹ nghệ Nhật đã từng góp phần tái thiết nước Nhật sau thế chiến, bị buộc phải đóng cửa cũng chỉ vì những món nợ bất động sản khổng lồ không trả được. Mỗi ngân hàng sụp đổ lại kéo theo cả ngàn công ty, kể cả những công ty đang hoạt động tốt vì không thể trả lại số tiền vay ngay lập tức.

Để trả nợ ngân hàng thì các công ty buộc phải bán bớt đất đai, tuy nhiên mảnh đất mang ra thế chấp nay chỉ còn một phần ba giá trị mà thôi. Để sống sót, họ phải sa thải nhân công đến mức tối đa. Chỉ trong một năm sau đó, 17.000 công ty đã phá sản và số người mất việc gia tăng khủng khiếp. Sự sụp đổ đến quá nhanh khiến mọi người đều kinh ngạc. Một cựu tổng giám đốc tập đoàn lớn phải than rằng: "Chúng tôi không thể tưởng tượng được là làm ăn trong thị trường kinh tế tự do lại khủng khiếp đến như vậy. Sự sụp đổ đã đến quá nhanh".

Các viên chức Bộ Tài chính cũng nhìn nhận một cách chua chát là họ không thể nào ngờ được rằng bất động sản ở Nhật lại có thể mất giá đến 70% chỉ trong gần tám năm. Họ cho rằng lỗi của mình là đã quá yếu vì đã không dám chọn những quyết định can đảm, liều lĩnh đúng lúc.

Thế là thoảng chốc mọi việc đều đối ngược. Những công nhân trước đây đã từng xây nhà cao tầng đóng góp vào cái bong bóng, nay sống vất vưởng ngoài đường. Những công ty đã từng trả những món tiền khổng lồ để mua tranh quý nay phải bán tổng bán tháo chúng đi. Tòa nhà Rockefeller ở New York lại trở về tay người Mỹ và giá đất Tokyo hạ tới 90%. Người Nhật chợt khám phá ra một điều là thực sự họ chưa hiểu rõ kinh tế thị trường và thiếu kinh nghiệm, vì lâu nay đã được chính phủ bảo bọc qua những luật lệ

và hệ thống cứng nhắc. Cái lâu đài kinh tế và sự thành công của họ dường như chỉ là ảo ảnh.

Là một người Nhật thì nói vắn tắt, nếu bạn mua một ngôi nhà trị giá 1 triệu đô-la Mỹ cách đây 10 năm thì giờ đây ngôi nhà ấy chỉ đáng giá khoảng 300.000 đô-la Mỹ. Bán ra thì không đủ để trả nợ vì thế ngân hàng cũng không nở siết. Bạn cũng không dám thay đổi công việc, dọn nhà đi xa vì nếu phải bán nhà thì kẹt, do đó ai cũng chỉ mong được giảm chân tại chỗ và tháng tháng cố gắng trả tiền lãi. Nếu không may bị mất việc thì quả là một thảm họa cho gia đình. Nếu đã mua cổ phiếu thì số phận cũng không khá hơn vì tính ra từ năm 1990 (chỉ số Nikkei ở mức 39.000) đến nay (tháng 2-2002 chỉ số Nikkei ở mức 10.093) chỉ số Nikkei đã mất khoảng 74% trị giá, nghĩa là mua 1

triệu đô-la Mỹ thì nay chỉ còn 260.000 đô-la Mỹ.

Phải "gỡ rối nền kinh tế" ra sao đây? Đó là một vấn đề cực kỳ rắc rối mà nhiều nội các Nhật đã cố gắng trong những năm vừa qua cũng vẫn chưa tìm được lối thoát. Hàng loạt biện pháp đã được thử nghiệm nhưng đều thất bại. Hàng tỉ đô-la đã được đổ vào thị trường nhằm vực dậy nền kinh tế nhưng đều vô hiệu mà lại khiến chính phủ mang thêm nợ. (Tổng số nợ quốc gia hiện lên đến 666.000 tỉ yen, chiếm 140% của tổng sản phẩm quốc gia - GNP). Trong lúc đó vì lý do sống còn, các công ty Nhật vẫn liên tục chuyển các bộ phận sản xuất của họ ra nước ngoài để giảm chi phí sản xuất và hiện tượng khoét rỗng cơ cấu kinh tế này khiến số thất nghiệp trong nước tiếp tục gia tăng.

Chính phủ Mỹ trước đây luôn thúc đẩy Nhật tăng trị

giá đồng yen, nay cũng đành phải "làm ngơ" để cho người bạn đồng minh của mình phá giá đồng yen. Việc đồng yen mất giá sẽ giúp hàng Nhật cạnh tranh được, nhưng lại đưa đến những vấn đề nhức nhối khác. Trước tiên là những nhà đầu tư nước ngoài đều muốn rút tiền ra khỏi thị trường Nhật. Kế đó thì những người bạn láng giềng như Trung Quốc có thể sẽ nóng mặt "trả đũa" bằng cách phá giá đồng tiền của mình, đưa đến những ảnh hưởng dây chuyền lớn, nhất là đối với các nước châu Á.

Riêng ở Nhật thì hậu quả của cái bong bóng vỡ vượt xa lĩnh vực kinh tế. Nó bắt người Nhật xét lại toàn bộ hệ thống đã giúp mình thành công trong bao nhiêu năm. Chính phủ Nhật đã lên tiếng báo động về nhu cầu cần cải tổ toàn bộ hệ thống từ kỹ nghệ, quản lý, chính trị và giáo dục. Tuy nhiên, người dân Nhật nay trở nên hoài nghi và không còn biết tin vào ai nữa.

Hoạt động ngân hàng, bất động sản, và cổ phiếu là những động cơ chính của một nền kinh tế, mà nếu không biết quản lý một cách khéo léo thì không khác gì đưa toàn bộ nền kinh tế... leo lừng cọt mà không biết đường xuống. Nói chung thì cái gì thái quá cũng đều có hại. Ngân hàng không thể được coi như là những công ty chuyên "buôn bán tiền" với mục đích duy nhất là hoàn toàn sống vì lợi nhuận, mà cần phải được quản lý để nhận thức trách nhiệm hầu góp phần trong việc điều tiết, không để giá nhà đất cũng như cổ phiếu lên xuống thất thường. Thị trường đất đai, chứng khoán cũng không thể để biến thành những "sòng bạc" khổng lồ vì cái lợi cho một nhóm nhỏ. Và cái hào nhoáng ngắn hạn sẽ không thể nào trả giá được cho những hậu quả vô lường cho tập thể trong tương lai. ■

Thống đốc ngân hàng Nhật Bản, Masaru Hayami, đang trả lời chất vấn của Ủy ban Ngân sách Hạ viện về các vấn đề tài chính vào tuần trước.

